

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
Yayın No: 1047

Peygamberimizin Hayatında Mizah
Esra Düzce Baş

Yayın Koordinatörü: Murat Aydemir
Editör: Dr. Saliha Türcan
Kapak ve İç Tasarımı: Tuncay Avşar

1. Baskı, Aralık 2021, Ankara, 1.000 adet
ISBN 978-625-4282-93-5
Sertifika No: 48058

© Bütün yayın hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 17.12.2022 tarih ve
164 sayılı kararı ile basılmıştır.

Ostim OSB Mh. 1256 Cd. No:11
Yenimahalle / ANKARA
0312 354 91 31 (pbx)
0312 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr

Peygamberimizin
Hayatında
Mizah

ESRA DÜZCE BAŞ

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	XI
Giriş	1
Birinci Bölüm	7
A. Mizah ve Kavramlar.....	8
1. Mizahın Sözlük Anlamı.....	8
2. Mizahın Terim Anlamı.....	10
3. Mizahla İlişkili Terimler.....	11
B. Kur'an'da Mizahla İlişkilendirilebilecek Kavramlar.....	34
1. Fitrî Bir Özellik Olarak Bahşedilen Gülme.....	34
2. Kendini Güvende Hissetmenin Bir İfadesi Olarak Gülme.....	35
3. Beklenmedik Bir Duruma Karşı Gösterilen Tepki Olarak Gülme.....	35
4. Hayır Yarışında Başarılı Olmanın Sonucunda Gerçekleşen Gülme.....	36
5. Küçümseme, Alay, Büyükleme Kastı ile Gerçekleşen Gülme.....	36
C. Hadis Kaynaklarında Mizah.....	38
D. Fitrî Bir Olgu Olarak Mizah.....	39
1. Ruh ve Beden Sağlığı Açısından Mizah.....	41
2. Toplumsal İleşlevi Açısından Mizah.....	44
İkinci Bölüm	47
A. Din-Mizah İlişkisi.....	48
B. Mizahın Tarihsel Gelişimi.....	54
1. Antik Yunan'da Mizah ve Gülme.....	54
2. Yahudilikte Mizah ve Gülme.....	58
3. Hıristiyanlıkta Mizah ve Gülme.....	61
4. Câhiliye Araplarında Mizah ve Gülme.....	63
5. Orta Çağ'da Mizah ve Gülme.....	65

C. İslâm'da Mizah ve Gülme: İki Farklı Yaklaşım.....	71
1. Her İki Yaklaşımın Bütüncül Perspektifle Değerlendirilmesi.....	85
2. Mizaha Mesafeli Yaklaşımın Âyet ve Hadis Dayanakları.....	87
3. Tasavvufî Anlayışta Mizahın Yeri.....	112
4. Dinî Değerlerin Mizaha Konu Yapılması.....	115
5. Mizah Yapmada Kur'an Metninden Yararlanma.....	117
Üçüncü Bölüm	123
A. Hz. Peygamber'in Şahsında Mizahın İmkânı.....	125
B. Hz. Peygamber'in Mizahının Özellikleri.....	130
1. Şaka Maksadıyla Bile Olsa Doğru Sözden Ayrılmamak.....	130
2. Şaka Maksatlı Bir Kimseyi Korkutmamak.....	131
3. Şaka Maksadıyla Kimsenin Eşyasını Alıkoymamak.....	132
4. Yöneticilerin Şaka Maksatlı Meşru Olmayan İsteklerine Uymamak.....	133
5. Aile Hukukuna Dair Hususlarda Şaka Yapmaktan İmtina Etmek.....	134
6. İnsan Bedeninin Doğal Tepkilerini ve Eksikliklerini Gülmenin Konusu Yapmamak.....	135
C. Hz. Peygamber'in Çocuklara Yaptığı Latifeler.....	137
D. Hz. Peygamber'in Ailesi ile Yaptığı Latifeler.....	141
E. Hz. Peygamber'in Ashabına Yaptığı Latifeler.....	146
F. Ashabın Hz. Peygamber'e Yaptığı Latifeler.....	159
G. Ashabın Kendi Aralarında Yaptığı Latifeler.....	167
H. Hz. Peygamber Sonrası Mizahi Yönüyle Öne Çıkan Şahısların Anekdotları.....	178
1. İbn Atîk ve Hz. Âişe.....	179
2. Nereye Böyle Ey Annemiz!.....	179
3. Ebü'l-Aynâ ve Vezir Saîd b. Muhalled.....	180
4. Cemmâz ve Namazını Özensiz Kılan Adam.....	181
5. Halife Me'mûn ve Sahte Peygamber.....	181
6. Cûhâ ve Kırılmayan Badem.....	182
Sonuç	185
Mizah Konusunda Kaleme Alınan Eserlere Dair Bir Kaynakça Denemesi	189
Kaynakça	211

KISALTMALAR DİZİNİ

akt.	: aktaran
a.mlf.	: aynı müellif
age.	: adı geçen eser
b.	: bin, oğul
bk.	: bakınız
C.	: Cilt
c.c.	: celle celâluh
çev.	: çeviren
d.	: doğumu
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
h.	: hicrî
haz.	: hazırlayan
Hz.	: Hazreti
m.	: madde
m.	: miladî
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
No.	: Hadis numarası
nşr.	: neşreden
ö.	: ölümü
r.a.	: radiyallahu anhu
s.	: sayfa
S.	: Sayı
s.a.s.	: sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu
thk.	: tahkik eden
tsh.	: tashih eden
ts.	: tarihsiz
yy.	: yayın yeri yok
vs.	: vesaire
vd.	: ve diğerleri

Ön Söz

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

İnsanlık tarihi boyunca her milletin kendi örfünde çeşitli tarzlarda gelenekselleştirdikleri birçok eğlenme vasıtaları olagelmıştır. Bu vasıtalar arasında önemli bir yer edinen mizahi kültür, her bir toplumun kendine has mizah anlayışının bir taşıyıcısı olarak günümüze ulaşmış, aradan asırlar geçse bile daima insanları tebessüm ettirebilmiştir. Bu yönü ile hayata neşe katmak ve çeşitli sıkıntıların atılması için rahatlatıcı bir fonksiyon icra etmek için mizah önemli bir görev üstlenmiştir. Mizahın en güçlü yönü, birey ve toplumları eşitleyici ve empati kurucu özelliği ile birlikte insanlık tarihi kadar eski ve yaşamın en vazgeçilmez olgularından biri olmasıdır.

Din-mizah ilişkisinde bir sınır var mıdır? Varsa neye göre belirlenmiştir? İslâm dini, insanın fitrî ihtiyaçlarını görmezden gelmeyip mensuplarına meşru çerçevede olmak kaydıyla belli prensipler ışığında helâl bir daire çizmiştir. Bu dairenin meşru çerçevesi Hz. Peygamber'in örnekliğinde ortaya konmuş ve ilgili hadis rivayetleri yolu ile günümüze kadar gelmiştir. Bu rivayetlerden anlıyoruz ki Hz. Peygamber, ailesi ve dostları ile yeri gelince bizzat şakalaşmış, mizahtaki ölçüyü de şakalar karşısında ortaya

koyduğu tavrı ile belirlemiştir. Ayrıca rivayetlerde yakın dostları içinde şakacılığı ile meşhur kişilerin var olması, Hz. Peygamber'in müsamahasını göstermekte iken ölçülü yapılan mizaha karşı çıkmadığı gibi tebessümü ile ashabının neşesine ortak olması da dikkate değer bir husustur.

Hz. Peygamber dönemindeki mizahi öğeler de toplum hayatına renk katan unsurlar arasındadır. Söz konusu unsurların Hz. Peygamber'in örnekliğinde nasıl bir pratik kazandığı ve bugüne nasıl yansıtılabileceğine dair bir bakış açısı ortaya koyabilmek öncelikle Hz. Peygamber'in mizah anlayışını ortaya koymakla mümkündür. Bu anlayışın izlerini bulacağımız ilk yer Hz. Peygamber ve onu rehber edinen ashabının mizahi yaklaşımlarını ortaya koyan hadis rivayetleridir. Ancak bu rivayetlerden bir kısmında mizaha karşı olumsuz bir yaklaşım söz konusudur. Bu durum, görünüşte birbirine muarız gibi görünen rivayetlerin nasıl yorumlanacağıyla ilgili bir problematiği de beraberinde getirmektedir. Zira Müslüman toplumlar için hadis rivayetleri ve bu rivayetlerin anlaşılma biçimleri hayata dair algı, değer, kültür, davranış kodlarına damgasını vurmaktadır. Bu sebeple bazı Müslüman çevreler, mizahın olumsuz tarafına vurgu yapan hadis rivayetlerini esas alarak, mizahi unsurlara karşı katı bir tutum sergileyebilmişlerdir. Çalışmamızda bu yaklaşımlara sebep teşkil eden rivayetler ile Hz. Peygamber'in açıklama ve yaklaşımlarını birlikte ele alarak mizah-din ilişkisini, Hz. Peygamber'in yaşamından kesitlerle ele almaya çalıştık.

Çalışmam boyunca fikir, öneri ve yapıcı eleştirileri ile yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Ferhat Gökçe Hoca'm başta olmak üzere, her daim ilme teşviki ve yüreklendirmesi ile çalışma azmimi artıran Prof. Dr. Hayri Kırbasoğlu

Hoca'ma, çalışmamla ilgili sorularıma anında cevap bulduğum hocalarım Prof. Dr. Kâmil Çakın, Dr. M. Emin Eren, Doç. Dr. İlyas Canikli ve Harun Ünal'a müteşekkirim. Bu süreçte çalışmamı bitirmem için sabır ve özverisi ile cömertçe katkıda bulunan sevgili eşim Dr. Mehmet Baş'a, her daim dualarıyla manevi destek veren anneciğime ve bana her ihtiyaç duyduklarında, "Şu an çalışmamla meşgulüm." cevabına katlanan biricik yavrularım Fırat ve Dicle'ye çok şey borçluyum. Çalışmamın en yoğun ve zorlu zamanlarında merhum babamın duasına ihtiyaç hissettiğim anlarda, en içten ve en samimi dualarıyla yüreğimi ferahlatan biricik amcam Ahmet Düzce'ye de desteğinden dolayı minnettirim. Ayrıca ulaşmakta zorlandığım kaynakları hızlıca imdadıma yetiştiren arkadaşlarım Tuba Aslan, Ayşenur Kumaş, Nisanur Güner ve Atike Kardeş'a katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Rabbimden, bu mütevazı çalışmayı hayırlara vesile kılmasını niyaz ederim.

Esra Düzce Baş